

13. Stowell T. Determiners in NP and DP / T. Stowell // Views on phrase structure / T. Stowell. – NY : Springer Science & Business Media, 1991. – P. 37–56.
14. Ticio M. On the structure of DPs : дис. канд. філ. наук / Ticio M.E. – University of Connecticut, 2003. – 268 p.
15. Winter Y. DP structure and flexible semantics [Електронний ресурс] / Y. Winter. – 2000. – Режим доступу до ресурсу : www.cs.technion.ac.il/~winter/papers/DP.pdf
16. Zribi-Hertz A. The DP hypothesis and the syntax of identification / Anne Zribi-Hertz. // Recherches linguistiques de Vincennes [En ligne]. – 2002. – №31. – P. 127–142.

УДК 811.161.2'373'276.3-055.2

О. Д. Гаврилацук,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ГЕОГРАФІЧНІ ОБ'ЄКТИ У РОЛІ АДРЕСАТІВ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНОГО ЗВЕРНЕНОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ

У статті схарактеризовано види адресатів внутрішнього мовлення в художньому тексті, а саме детальніше висвітлено звернення до географічних об'єктів. Вибір тих чи інших номінацій адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті автором-чоловіком та автором-жінкою є підтвердженням гендерної маркованості таких найменувань. Заразом дослідження представляє стереотип культурної поведінки у свідомості українських чоловіка та жінки.

Ключові слова: внутрішнє мовлення, внутрішнє мовлення у художньому тексті, зовнішнє мовлення, адресант, адресат, номінація адресата мовлення.

В статье охарактеризованы виды адресатов внутренней речи в художественном тексте, а именно подробнее проанализированы обращения к географическим объектам. Выбор тех или иных номинаций адресата внутренней речи в художественном тексте автором-мужчиной и автором-женщиной является подтверждением гендерной маркированности таких наименований. Исследование также представляет стереотип культурного поведения в сознании украинских мужчины и женщины.

Ключевые слова: внутренняя речь, внутренняя речь в художественном тексте, внешняя речь, адресант, адресат, номинация адресата речи.

The actual questions in modern linguistics about the human factor in the language are highlighted in this article, namely the questions of gender linguistics, communicative linguistics, pragmalinguistics, text linguistics, psycholinguistics and ethno-psycholinguistics.

The types of addressees of the internal speech in the fiction are described in the article, namely the appeal to the geographical objects are more detailed reflected. The choice of those or other nominations of addressee of the internal speech in the fiction by the author-man and the author-woman is the confirmation of gender marking of such nominations. The research represent also the stereotype of the cultural behaviour in the Ukrainian man and woman consciousness.

Geographical objects, to which authors address, are parted into two groups: 1) native territories for the addresser (Ukraine, native cities and villages, and also the Ukrainian cities and villages, which cause by authors certain associations, remembrances or nostalgia); 2) foreign territories for the addresser (other continents, countries, parts of countries, cities).

Both male and female authors appeal to Ukraine in the internal speech in the fiction, but women use the proper noun «Ukraine» and the general names are the most used by men, usually emotionally marked, that affirm about the interest to the country matters of the state and the national character. The male author demonstrates knowledge in a certain sphere and ability neatly to quote or paraphrase the fragments from works, films, paremiology etc.

Appeals to cities and villages, usually to native or those, which became native after the prolonged dwelling in them, are more frequent in the internal speech of the male author, which always uses the proper noun for the specification of the addressee, while women don't appeal practically to cities and villages.

Appeals to continents, to the other countries and their regions and cities are only in speech of male authors, though female authors describe in their works the histories of stay abroad, however these geographical objects are never the addressees of the female internal speech in the fiction.

Key words: internal speech, internal speech in fiction, external speech, addresser, addressee, nomination of addressee speech.

Перспективним у сучасному мовознавстві є вивчення номінації адресата мовлення як виразника засобу апеляції, зокрема і з огляду на гендерний чинник. Цікавим об'єктом дослідження вважаємо не тільки власне зовнішнє та зображене у художньому тексті зовнішнє мовлення, а й внутрішнє мовлення у художньому тексті, написаному від першої особи однини.

Теоретичні питання функціонування номінацій адресата мовлення, а саме зовнішнього мовлення, детально висвітлені у працях українського науковця М. Скаба: «Прагматика апеляції в українській мові» [4] та «Грамматика апеляції в українській мові» [3]. Учений розглядає функції номінацій адресата мовлення [4, с. 30-36] та лексико-семантичні групи найменувань адресата мовлення [4, с. 36-72].

Попередньо ми вже розглядали особливості функціонування номінацій адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті [1; 2], проте адресат-географічний об'єкт як учасник комунікативного акту був схарактеризований тільки частково.

Досі в комунікативній лінгвістиці не було прокласифіковано адресатів мовлення, зокрема адресатів внутрішнього мовлення у художньому тексті.

Головною метою цієї роботи є представлення гендерних особливостей внутрішнього мовлення у художньому тексті (на матеріалі сучасної української прози), зверненого до адресатів-географічних об'єктів.

Внутрішнє мовлення у художньому тексті може бути потрактоване як безпосередній акт спілкування. Так, М. Скаб зазначає, що «більшість актів так званого внутрішнього мовлення [...] теж можуть бути потрактовані як акти спілкування [...] прикладів такого типу досить багато в текстах художньої літератури» [3, с. 18].

У текстах внутрішнього мовлення у художньому тексті номінації адресата мовлення дещо відрізняються від зовнішньомовленнєвих (тих, що функціонують у зовнішньому мовленні), оскільки у внутрішньому мовленні, а також у внутріш-

ньому мовленні у художньому тексті відсутні етикетні рамки спілкування. Така номінація передає емоційне навантаження не тільки речення, а й всього тексту зверненого мовлення, при цьому може зберігати окремі риси (наприклад, етикетні) зовнішньомовленнєвого спілкування. Загалом така номінація є «золотою серединою» між етикетно незалежним внутрішнім мовленням та етикетно залежним зовнішнім мовленням.

Аналіз суцільної вибірки з художніх текстів сучасної української літератури вимагав структуралізації адресатів внутрішнього мовлення у художньому тексті. Оскільки у комунікативній лінгвістиці досі не запропоновано жодного варіанту класифікації, то пропонуємо свій варіант. Ця класифікація дає змогу структурувати представників адресативного поля внутрішнього мовлення у художньому тексті, а також її можна застосовувати для дослідження номінацій адресата зовнішнього мовлення як усного, так і відображеного на письмі.

Для передачі прикладів ми послуговуємося наступними позначками: 1) $Ant \rightarrow Am$, де Ant – адресант (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), Am – адресат (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), $\rightarrow$ – напрям зверненого мовлення, тобто адресант звертається до адресата; 2) $Ant^1 : Ant^2 \rightarrow Am$, де Ant^1 – адресант (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), Ant^2 – адресант, від імені якого автор передає звернене мовлення (при зміні гендерних ролей у тексті, коли автор-чоловік пише від особи жінки, а автор-жінка пише від особи чоловіка; тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), $:$ – співвіднесеність адресанта-автора (перед двокрапкою) і адресанта-іншої особи (після двокрапки); 3) $Ant \leftarrow$, де Ant – адресант, що звертається сам до себе (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), $\leftarrow$ – позначення зверненого мовлення, коли адресант є одночасно адресатом; 4) $Ant \rightarrow Am^1 + Am^2$, де Ant – адресант (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), Am^1 і Am^2 – група адресатів (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), $+$ – позначення групи адресатів; 5) $Ant \rightarrow Am^1 / Am^2$, де Ant – адресант (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), Am^1 / Am^2 – адресат, яким може бути як чоловік, так і жінка, бо у тексті не вказана стать співрозмовника (тут: $ч$ – чоловік, $ж$ – жінка), $/$ – позначення адресата без вказівки на стать.

Ми структуруємо всіх адресатів внутрішнього мовлення у художньому тексті на три групи: 1) комунікативно активний адресат мовлення; 2) комунікативно пасивний адресат мовлення; 3) персоніфікований адресат мовлення, про що йдеться у нашому попередньому дослідженні [2].

Окремої уваги заслуговує дослідження звернень до географічних об'єктів (персоніфіковані адресати мовлення). Номінації адресата внутрішнього мовлення, що представляють їх у тексті, яскраво відображають гендерно марковані культурні стереотипи українських авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Поділяємо географічні об'єкти, до яких звертаються автори, на дві групи: 1) рідні для адресанта території (Україна, рідні міста і села, а також українські міста і села, що викликають у авторів певні асоціації, спогади чи ностальгію); 2) нерідні для адресанта території (інші континенти, країни, частини країн).

1. Звертання до рідних для адресанта територій.

До України у внутрішньому мовленні у художньому тексті звертаються як автори-чоловіки, так і автори-жінки, проте жінки використовують онім «Україна», наприклад: $ж \rightarrow$ географічний об'єкт (авторка-телеведуча $\rightarrow$ Україна; словами із телепередачі): [...] *але вчасно схоплюється: вона вже владає собою, вже пробудилася, доброго ранку, Україно* [ЗМ], а чоловіки використовують загальні назви, зазвичай емоційно забарвлені, що свідчать про небайдужість до справ країни державного та національного характеру, наприклад: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт (автор $\rightarrow$ Україна): [...] *о, вітчизно каїнів, змилюсь над авелями, яви своє серце, що свинцевіє, мов печать* [...] [ПЩ, с. 135].

Такі найменування передають оригінальність у виборі номінації адресата мовлення (див. детал. у [1]). Також, посилаючись на «Слово о полку Ігоревім»: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт (автор $\rightarrow$ Україна): [...] *почитуєш іноді в невідомого літописця, – о, земле нічийна, перебріхана лисами, чия тепер?* [...] [ПЩ, с. 135], автор-чоловік демонструє обізнаність у певній сфері та вміння влучно процитувати або перефразувати уривки із творів (у цьому випадку), фільмів, пареміології та ін.

Яскравим підтвердженням того, що гендерні стереотипи пов'язують державні справи з особою чоловіка, є приклади із зміною гендерних ролей у художньому тексті. Так, автор-жінка, пишучи від особи чоловіка, звертається до України як «у жіночий спосіб» номінацією адресата мовлення *Україно*: $ж : ч \rightarrow$ географічний об'єкт: *Я що, Україно, у тебе зайвий?!* [КЗ, с. 161] та «у чоловічий спосіб» цитуванням класиків літератури: $ж : ч \rightarrow$ географічний об'єкт (словами вірша Т. Шевченка): [...] *а понад усе, до льоду в жилах, бойся Шевченкової перестороги – «Погибнеш, згинеш, Україно, не стане знаку на землі...»* [...] [ЗМ], а також використовують загальну назву *батьківщино*: $ж : ч \rightarrow$ географічний об'єкт: *Урра!!! їм український хліб. Здрастуй, батьківщино* [...] [КП]. Проте автор-чоловік, пишучи від особи жінки, використовує у заголовку оповідання доволі нетипове для жіночого мовлення звертання до України: $ч : ж \rightarrow$ географічний об'єкт: *Рагульська моя Україно* [БА, с. 95], а відсутність у текстах авторів-чоловіків інших випадків звертання до України від особи жінки свідчить, мабуть, про те, що український чоловік не бачить у жінці державного діяча.

Звертання до міст і сіл, зазвичай до рідних чи тих, що стали рідними після тривалого проживання у них, найчастіше є у внутрішньому мовленні у художньому тексті автора-чоловіка, який завжди вживає онім для уточнення, на нашу думку, адресата: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт (автор $\rightarrow$ рідне місто Тернопіль): [...] *Ех, Тернопіль – твій прапор жовто-синій, Ех, Тернопіль – ти серце України* [ДП]; $ч \rightarrow$ географічний об'єкт (автор $\rightarrow$ рідне село Матіївка): *Здрастуй, моя люба Матіїво. Здрастуй, моя маленька, тиха Індіє* [МК]. У жіночому мовленні ми зафіксували один випадок звертання до міста емоційно забарвленою номінацією: $ж \rightarrow$ географічний об'єкт: *Процай, кохане місто, люблю тебе так, як не любила ще жодне місто на світі* [...] [КБ, с. 178].

У чоловічому мовленні трапляються звертання до міст і сіл, з якими у авторів пов'язані якісь асоціації, наприклад, до села, де сталися трагічні події: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт ($ч \rightarrow$ село Некричі; гра слів «не кричить!»): *Некричі, не кричить. Цитуйте!* [ШК], або ж звертання від імені покійного друга до свого рідного міста: $ч : ч \rightarrow$ географічний об'єкт (автор : покійник $\rightarrow$ місто Бахмач, де проживав покійник): [...] *поїхав Віктор Тимофійович в останню свою дорогу на Борзну, до вічної домівки. Процай, Бахмач!* [МК].

При зміні гендерних ролей автор-жінка, передаючи мовлення чоловіка, застосовує звернення до міста цитатою із пісні «Київський вальс»: $ж : ч \rightarrow$ географічний об'єкт: [...] *вписався до будиночка Булгакова на екскурсію* [...] *де побував уперше, як тебе не любити, Києве мій...* [ПоЗ, с. 144].

2. Звертання до нерідних для адресанта територій.

Звертання до континентів трапляються лише у мовленні авторів-чоловіків, наприклад: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт: [...] *ну все ясно, прощавай, Африко* [АТ, с. 116], хоч автори-жінки також описують у своїх творах історії перебування на інших континентах, проте останні ніколи не виступають адресатами жіночого внутрішнього мовлення у художньому тексті.

Звертання до інших країн та їхніх регіонів і міст також характерні для чоловічих текстів внутрішнього мовлення: $ч \rightarrow$ географічний об'єкт ($ч \rightarrow$ Італія): *За що, Італіє, я так тебе люблю?* [АП]; $ч \rightarrow$ географічний об'єкт ($ч \rightarrow$ регіон Австрії Тироль; власною поезією): *Чому, Тиролю, ти такий чудний?* [АП]. У таких випадках звернення автор-чоловік почасти

показую свою обізнаність із традиціями називання географічних об'єктів: ч → географічний об'єкт (ч → країна Нідерланди; назвою історичної області): *Спасибі тобі, Голландіє, за таку надійну авіакомпанію [...]* [ШЕ]; ч → географічний об'єкт (ч → місто Венеція; Сереніссіма – піднесена назва Венеції; італ. «найясніша, найсвітліша»): *[...] тому я кличу [...]* **о Сереніссіма!**. [АП] та у іншомовному написанні назви географічного об'єкта, наприклад: ч → географічний об'єкт (ч → місто Москва): *Даруй мені, дорога Moskau, я не прощаюся з тобою [...]* [ШЕ].

Цікаво, що чоловік, повертаючись у місто в Чечні, де колись був, окрім оніма, використовує номінацію адресата мовлення *старий*, акцентуючи на повторних відвідинах та знайомості з містом: ч → географічний об'єкт (ч → місто Моздок у Чечні): *Зрастуй, Моздок! [...] вибач, старий, я за тобою зовсім не скучив [...]* [ШЕ].

У внутрішньому мовленні у художньому тексті жінки звернення до інших країн побудовані на асоціаціях, тому, на нашу думку, можуть передавати звернення до осіб чи предметів, які викликали такі асоціації: ж → географічний об'єкт (ж → Америка; асоціація з альбомом картин художника українського походження із Америки): *Ну, гуд бай, Америка, кажу я і закриваю каталог.* [ПЗ, с. 91].

Зміна гендерних ролей у художніх текстах показала, що жінка звертається до країни від особи чоловіка через назву молитви євреїв «Слухай, Ізраїль»: ж : ч → географічний об'єкт: *Плачу, лементу, з яким рветься волосся з голови [...]* **Шма, Ізраїль, – слухай!..** [ЗМ].

Отже, проаналізовані номінації адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті, а саме називання географічних об'єктів, показали гендерні розбіжності у виборі таких найменувань авторами-чоловіками та авторами-жінками. При зверненні до рідних адресантові територій чоловіки використовують нетипові емоційно забарвлені номінації, що вказують на зацікавленість справами державного рівня. У той же час жінки дотримуються традиційності у найменуванні України, що може свідчити про намагання жінки зберегти «домашні» традиції, тоді як поняття *домашній* може бути представлено й рідним містом, й Україною взагалі. Підтвердженням цієї думки виступає наявність звернень авторів чоловіків до інших континентів, країн та міст, тоді як жінка-автор не надає таким географічним об'єктам статусу адресата зверненого мовлення.

Література:

1. Гаврилашук О. Гендерний критерій психосоціальних особливостей вибору номінації адресата мовлення / Олеся Дмитрівна Гаврилашук // Психолінгвістика : [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2011. – Вип. 8. – С. 94–100. – Бібліогр. : С. 99–100. – ISBN 966-8122-50-9.
2. Гаврилашук О. Класифікація адресатів внутрішнього мовлення у художньому тексті (гендерний чинник) / Олеся Гаврилашук // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17), лютий. – С. .... – (ISSN (Print): 2304-5809).
3. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові / Мар'ян Скаб. – Чернівці : Місто, 2002. – 272 с.
4. Скаб М. С. Прагматика апеляції в українській мові : навч. пос. / Мар'ян Стефанович Скаб. – Чернівці : Рута, 2003. – 80 с. – Бібліогр. : С. 75–80. – ISBN 966-568-594-5.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- АП** – Андрухович Ю. Перверзія : [Електронний ресурс] : [роман] / Юрій Ігорович Андрухович. – Режим доступу : <http://artemis.at.ua/load/9-1-0-85>
- АТ** – Антипович Т. Тіло і доля : [текст] / Тарас Антипович. – К. : Факт, 2008. – 160 с.
- БА** – Бойченко О. Аби книжка : [текст] / Олександр Володимирович Бойченко. – Чернівці : Книги – XXI, 2011. – 276 с.
- ДП** – Дністровий Анатолій, Пацки : [Електронний ресурс] : [роман] / Анатолій Дністровий ; спр. Анатолій Олександрович Астаф'єв. – Режим доступу : <http://www.librius.net/b/62097/read>
- ЗМ** – Забужко О. Музей покинутих секретів : [Електронний ресурс] : [роман] / Оксана Стефанівна Забужко. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/345223/read>
- КЗ** – Костенко Л. Записки українського самашедшого : [роман] / Ліна Костенко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
- КП** – Карпа І. Полювання у Гельсінкі (Андрогінний інтерактив) : [Електронний ресурс] : [текст] / Ірена Ігорівна Карпа. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/138724/read>
- КБ** – Карпа І. Bitches Get Everything : [роман] : / Ірена Карпа. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2008. – 240 с.
- МК** – Москалець К. Келія чайної троянди : [Електронний ресурс] : [текст] / Костянтин Вілійович Москалець. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/319916/read>
- ПЩ** – Пашковський С. Щоденний жезл : [роман] / Євген Володимирович Пашковський. – Львів : ЛА «Піраміда», 2011. – 424 с.
- ПЗ** – Пиркало С. Зелена Маргарита : [Електронний ресурс] : [роман] / Світлана Пиркало. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Pyrkalo_Svitlana/Zelena_Marharyta
- ПоЗ** – Поваляєва С. Замість крові : [роман] / Світлана Вадимівна Поваляєва. – Л. : Кальварія, 2003. – 176 с.
- ШЕ** – Шкляр В. Елементал : [Електронний ресурс] : [роман] / Василь Миколайович Шкляр. – Режим доступу : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/1003870/Shklyar_-_Elemental.html?gid=566591
- ШК** – Шкляр В. Ключ : [Електронний ресурс] : [роман] / Василь Миколайович Шкляр. – Режим доступу : <http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/1003869/Klyuch.html>

УДК 81'276.5-57.87:811.112.2

М. М. Гавриш,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

«ШАБЛОННА КРЕАТИВНІСТЬ» ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ОЗНАКА РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

На прикладах з німецькомовного молодіжного сленгу показано, що значна частина нових лексем (свідомо) утворюється мовцями за певними структурно-семантичними та семантичними моделями/вразками, а саме явище тако-го «модельованого» словотвору пропонується називати «шаблонною креативністю».

Ключові слова: молодіжний сленг, мовний динамізм, шаблонна креативність, семантичне поле, структурно-семантична модель, семантична модель.

На прикладах із німецькомовного молодежного сленгу показано, що значительная часть новых лексем (сознательно) образуется говорящими в соответствии с определенными структурно-семантическими или семантически-